

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 11, Αρ. 8B (2022)



Teachers4Europe: δια ζώσης και εξ αποστάσεως δραστηριότητες για την προώθηση ευρωπαϊκών αξιών

Βασιλική Ιωακειμίδου, Μαίρη Ρούδα

doi: [10.12681/icodl.3531](https://doi.org/10.12681/icodl.3531)

Teachers4Europe: δια ζώσης και εξ αποστάσεως δραστηριότητες για την προώθηση ευρωπαϊκών αξιών

Teachers4Europe: face to face and distance education activities to promote European values

Βασιλική Ιωακειμίδου

Εκπαιδευτικός ΠΕ70

Καθηγήτρια Σύμβουλος ΕΑΠ

silviioakimidou@yahoo.gr

<http://orcid.org/0000-0003-2262-9806>

Μαίρη Ρούδα

Εκπαιδευτικός ΠΕ70

mroud@outlook.com.gr

Abstract

In the context of the program Erasmus+ KA3 2018–2021 “Teachers4Europe: Setting an Agora for Democratic Culture” actions were implemented, sometimes face to face and sometimes at a distance, in two primary school classrooms with a variety of activities that complemented each other. The purpose of the article is to highlight the implementation of an educational program in school education through the application of a peculiar mixed model of education with a combination of activities accordingly designed and adapted with complementary targeting and operation. At the metacognitive level, open and distance education has been an experiential framework for cultivating the values promoted by the program. In practice, the connection between face to face and distance education can occur when the exploration of the subjects studied is not interrupted, but continues through alternative learning paths and learning opportunities with the use of digital tools and activities that are adapted accordingly to traditional or distance education, for modern or asynchronous distance education, however, aiming at the same expected learning outcomes and acting supportively to each other.

Keywords: *Blended distance education, activities, educational program, European values, human rights*

Περίληψη

Στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ KA3 2018–2021 “Teachers4Europe: Setting an Agora for Democratic Culture” υλοποιήθηκαν δράσεις, άλλοτε δια ζώσης και άλλοτε εξ αποστάσεως, σε δύο τάξεις δημοτικών σχολείων με ποικιλία δραστηριοτήτων που λειτούργησαν συμπληρωματικά. Σκοπός του άρθρου είναι η ανάδειξη της υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στη σχολική εκπαίδευση μέσω της εφαρμογής ενός ιδιότυπου μεικτού μοντέλου εκπαίδευσης με συνδυασμό δραστηριοτήτων ανάλογα σχεδιασμένων και προσαρμοσμένων με συμπληρωματική στόχευση και λειτουργία. Σε μεταγνωστικό επίπεδο η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε ένα βιωματικό πλαίσιο καλλιέργειας των αξιών που επιδιώκεται να προωθηθούν μέσω του προγράμματος. Πρακτικά η σύνδεση δια ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μπορεί

να συμβεί όταν η διερεύνηση των θεμάτων που μελετούνται δε διακόπτεται, αλλά συνεχίζεται μέσω εναλλακτικών διαδρομών και ευκαιριών μάθησης με αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και δραστηριοτήτων που προσαρμόζονται ανάλογα για δια ζώσης ή εξ αποστάσεως, για σύγχρονη ή ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση στοχεύοντας όμως στα ίδια προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και λειτουργώντας υποστηρικτικά, οι μεν προς τις δε και αντίστροφα.

Λέξεις-κλειδιά: *Μεικτή εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δραστηριότητες, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ευρωπαϊκές αξίες, ανθρώπινα δικαιώματα*

Εισαγωγή

Η πανδημία του COVID-19 έφερε τον εκπαιδευτικό κόσμο αντιμέτωπο με την πρόκληση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (εξΑΕ). Στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα και αυτά αναγκαστικά χρειάστηκε να μεταφερθούν σε εξ αποστάσεως πλαίσιο εφαρμογής. Το παρόν άρθρο αναφέρεται στην υλοποίηση σε δύο τάξεις δύο δημοτικών σχολείων του ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus+ KA3 2018–2021 “Teachers4Europe: Setting an Agora for Democratic Culture” στο πλαίσιο ενός μεικτού εκπαιδευτικού μοντέλου με ποικιλία δραστηριοτήτων που άλλες υλοποιούνταν δια ζώσης στη φυσική τάξη και άλλες εξ αποστάσεως.

Σκοπός του άρθρου είναι η ανάδειξη της υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στη σχολική εκπαίδευση με συνδυασμό δραστηριοτήτων που υλοποιούνται είτε πρόσωπο με πρόσωπο στις σχολικές τάξεις είτε εξ αποστάσεως σε εικονικές τάξεις με συμπληρωματική στόχευση. Στη ουσία πρόκειται για μια αναστοχαστική, κριτική προσέγγιση πρακτικών με κοινή θεματολογία που υλοποιήθηκαν σε δυο σχολικές τάξεις υπό την οπτική των εκπαιδευτικών/ερευνητριών που τις σχεδίασαν, τις υλοποίησαν με τους/τις μαθητές/τριές τους και τις καταγραφές τους.

Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ερωτήματα που επιχειρείται να απαντηθούν μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Πώς μπορεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα να υλοποιηθεί εν μέσω πανδημίας, όταν η δια ζώσης λειτουργία των σχολείων αναστέλλεται κατά διαστήματα;
2. Ποιος είναι ο ρόλος των δραστηριοτήτων που αξιοποιούνται στην εξΑΕ σε σύνδεση και συνάφεια με τον ρόλο των δραστηριοτήτων στη συμβατική εκπαίδευση;

Το άρθρο ξεκινά με μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση, ακολουθεί η περιγραφή της εφαρμογής του προγράμματος και ολοκληρώνεται με συζήτηση όσων προηγήθηκαν, τα αρχικά συμπεράσματα παρότι η περιορισμένη έκταση της εφαρμογής και των συμμετεχόντων σε αυτή δεν μπορεί να οδηγήσει σε γενίκευση και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Μεικτή εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση

Η πανδημία οδήγησε τις σχολικές μονάδες σε αναγκαστική αναστολή της δια ζώσης λειτουργίας τους κατά διαστήματα στη διάρκεια των δύο τελευταίων σχολικών ετών. Αυτή η εναλλαγή της δια ζώσης με την εξΑΕ και αντίστροφα παραπέμπει σε μορφές μεικτής εξΑΕ. Η μεικτή εκπαίδευση αξιοποιεί διαδικασίες μάθησης τόσο σε πρόσωπο με πρόσωπο συναντήσεις όσο και εξ αποστάσεως συναντήσεις μέσω τηλεδιασκέψεων

(Cleveland-Innes, & Wilton, 2018· Κελενίδου, Αντωνίου, & Παπαδάκης, 2017). Αντίστοιχα, λοιπόν, με την εξέλιξη της εξΑΕ, η μεικτή εκπαίδευση εξελίσσεται με την πρόσφατη πανδημία να αναδεικνύει και νέα μοντέλα εφαρμογής (Fuller, 2021), με συνδυασμούς όπως θεματικές και δραστηριότητες που αξιοποιούνται σε μια συμβατική τάξη, συνεχίζονται εξ αποστάσεως και αντίστροφα. Ιδανικά σε ένα ποιοτικό πλαίσιο μεικτής εξΑΕ τόσο το περιεχόμενο όσο και οι δραστηριότητες και της δια ζώσης και της διαδικτυακής εκπαιδευτικής διαδικασίας εναρμονίζονται και συμπορεύονται με οδηγό τα ίδια προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και το ίδιο περιεχόμενο (Cleveland-Innes, & Wilton, 2018).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού διαφοροποιείται σε ένα μεικτό πλαίσιο εξΑΕ, καθώς ενεργά και συνεργατικά σχεδιάζει, διευκολύνει και καθοδηγεί τη μαθησιακή διαδικασία των εκπαιδευόμενων (Cleveland-Innes, & Wilton, 2018). Όλοι οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία, μαθητές, εκπαιδευτικοί, ακόμα και γονείς, καλούνται να προσαρμόζονται ευέλικτα στη μία ή στην άλλη συνθήκη. Και η ίδια η μαθησιακή διαδικασία αναπροσαρμόζεται ανάλογα.

Οι δραστηριότητες στην εξΑΕ

Στην εξΑΕ οι δραστηριότητες αποτελούν κομβικό μέρος τόσο της ασύγχρονης όσο και της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι εκείνες που διαμορφώνουν καθοριστικά την αλληλεπίδραση με το εκπαιδευτικό υλικό στην πρώτη περίπτωση (Μανούσου, Κοντογεωργάκου, Γεωργιάδη, & Κόκκαλη, 2017) με τους εμπλεκόμενους ανθρώπινους πόρους στη δεύτερη περίπτωση, σε κάθε περίπτωση όμως με το περιεχόμενο μελέτης και διερεύνησης.

Ακριβώς επειδή πρόκειται για εκπαιδευτική διαδικασία κάθε σχεδιασμός ξεκινά από τη διαμόρφωση κατάλληλης στοχοθεσίας ή σύμφωνα με τις πιο σύγχρονες τάσεις των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Όσο πιο ξεκάθαρη είναι η αφετηρία των εκπαιδευόμενων, οι ανάγκες τους και ο επιθυμητός προορισμός, τόσο πιο εύκολα και αποτελεσματικά μπορεί να σχεδιαστεί η μαθησιακή διαδρομή μέσω κατάλληλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και αξιοποίηση διάφορων μέσων (Laurillard, 2002).

Στη βιβλιογραφία συναντάμε αναφορές σε ποικίλες δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας, δραστηριότητες με στόχο τη βιωματική και δημιουργική διερεύνηση θεμάτων, δραστηριότητες με τη μορφή εργασιών, ασκήσεων, πρακτικής εξάσκησης, δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης και αναστοχασμού (Συντιχάκη, Φούντζουλας, Μανούσου, & Κουτσούμπα, 2019).

Οι δραστηριότητες που αξιοποιούνται σε εξ αποστάσεως μαθησιακά περιβάλλοντα μπορεί να κατηγοριοποιηθούν (Μανούσου κ.ά., 2017):

- ως προς τη μορφή και τα μέσα του υλικού (έντυπο, ψηφιακό, ηχητικό υλικό),
- ως προς τους μαθησιακούς στόχους και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα,
- ως προς το είδος (ανάλογα για γλώσσα, για μαθηματικά),
- ως προς τον τύπο (συμπλήρωσης γραμμάτων, λέξεων ή εννοιών, αναγνώρισης λέξεων ή γραμμάτων, αντιγραφής, καλλιέργειας λεπτής κινητικότητας, παρατήρησης και περιγραφής, ταξινομήσεων και κατηγοριοποιήσεων, καλλιέργειας γραπτού λόγου – ελεύθερης έκφρασης κ.λπ.),
- ως προς το είδος έκφρασης – λόγου (γλωσσική, καλλιτεχνική και σωματική, οπτικοακουστική έκφραση),

- ως προς τον βαθμό δυσκολίας (διαβάθμιση),
- ως προς την εμπλοκή άλλων στην εκπόνηση (ατομικά, ομαδικά, με τον εκπαιδευτικό, με τους γονείς),
- ως προς τον τρόπο προσέγγισης του γνωστικού αντικειμένου (διεπιστημονικά, διαθεματικά, ολιστικά).

Αντίστοιχα με δραστηριότητες σε εκπαιδευτικό υλικό, στη σύγχρονη εξΑΕ παίζουν καθοριστικό ρόλο οι δραστηριότητες, ιδιαίτερα εκείνες που αφορούν σε συμμετοχικές βιωματικές εκπαιδευτικές τεχνικές (Armakolas, Panagiotakopoulos, & Karatrantou, 2018· Αρμακόλας, Παναγιωτακόπουλος, & Φραγκούλης, 2019), καθώς επίσης η εστίαση σε δεξιότητες η συνεργασία, η ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων, η καλλιέργεια ψηφιακών δεξιοτήτων και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία (Φιλλιπούσης, & Αναστασιάδης, 2019). Τόσο στη σύγχρονη εξΑΕ όσο και στη συμβατική εκπαίδευση οι δραστηριότητες συνδέονται με εκπαιδευτικές τεχνικές και αυτό μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο σύνδεσης των δύο συνθηκών εκπαίδευσης.

Το πλαίσιο προώθησης κοινών ευρωπαϊκών αξιών

Η Laurillard (2012) επισημαίνει την αναγκαιότητα καλλιέργειας και ανάπτυξης δεξιοτήτων των εκπαιδευόμενων προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του 21^{ου} αιώνα. Η εκπαίδευση με κατάλληλες παιδαγωγικές βιωματικές προσεγγίσεις μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες και να προωθεί την ενεργό πολιτειότητα, τη δέσμευση και τη συμμετοχή στη δημοκρατία των μαθητών / πολιτών (Wood, Taylor, Atkins, & Johnston, 2018· Hope, 2012). Ο στόχος είναι οι μαθητές να εξελιχθούν σε ενημερωμένους πολίτες που εμπλέκονται κριτικά και με διάθεση να επηρεάσουν και να συνδιαμορφώσουν από κοινού το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο με βάση αξίες, ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνική υπευθυνότητα, ισότητα, ευαισθητοποίηση απέναντι σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και μειονότητες, δημοκρατία, ελευθερία, ανεκτικότητα και ενσυναίσθηση (Ross, 2012).

Οι δημοκρατικές αξίες, ο σεβασμός για τους άλλους, μια ισότιμη κοινωνία όπως διαμορφώνεται μέσω ενός πλαισίου ικανοτήτων που οικοδομείται ατομικά και σε συνεργασία με άλλους αποτελεί ζητούμενο εδώ και χρόνια για την εκπαίδευση με βάση κείμενα διεθνών οργανισμών (OECD, 2005). Η εκπαίδευση που υιοθετεί και προωθεί αξίες ρητά και μέσα από καθημερινές πρακτικές αποτελεί ζητούμενο και για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και αυτή θεωρείται ότι μπορεί και πρέπει να προωθεί και να προασπίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, η εφαρμογή των νόμων και η δικαιοσύνη (Barret et al., nd). Η εκπαίδευση που προσφέρει ευκαιρίες στη συμμετοχή και την ενεργό πολιτειότητα αποτελεί στόχευση και της ΕΕ, ενώ διακύβευμα παραμένει η διαμόρφωση της ταυτότητας και της συμμετοχής του ευρωπαίου πολίτη (Σταμέλος, & Βασιλόπουλος, 2013).

Η εφαρμογή του προγράμματος

Η ταυτότητα του προγράμματος

Η Βασάλα (2005) γράφοντας για την εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση αναφέρεται σε δίκτυα σχολείων που στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων υλοποιούν εξ αποστάσεως σχέδια εργασίας με κοινή θεματολογία μετά από διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών, με βασικό πυλώνα την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση όλων των εμπλεκόμενων. Σε μια τέτοιου τύπου

συνθήκη υλοποιήθηκε η δράση που αποτυπώνεται στο παρόν άρθρο με κοινή θεματολογία και στόχευση την προώθηση κοινών ευρωπαϊκών αξιών στο πλαίσιο του προγράμματος Teachers4Europe σε δύο δημοτικά σχολεία και πιο συγκεκριμένα:

- Το Ε1 του 152^{ου} Δ. Σ. Αθηνών συμμετείχε στη δράση με 21 μαθητές (10 κορίτσια και 12 αγόρια).
- Το ΣΤ1 του 4^{ου} Δ. Σ. Πεύκης συμμετείχε στη δράση με 25 μαθητές (17 κορίτσια και 8 αγόρια).

Η δράση είχε διάρκεια εννέα μηνών και υλοποιήθηκε τη σχολική χρονιά 2020-2021. Αξιοποιήθηκαν από το εβδομαδιαίο πρόγραμμα ώρες από το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και της Γεωγραφίας, καθώς και κάποιος επιπλέον χρόνος όποτε δόθηκε αφορμή σε άλλα μαθήματα όπως Γλώσσα..

Οι δύο δασκάλες των τάξεων λειτούργησαν ως ερευνήτριες εκπαιδευτικοί σε πλαίσιο έρευνας δράσης με την ambassador (πρέσβειρα) του προγράμματος να παρατηρεί, να επισημαίνει σημεία βελτίωσης και να λειτουργεί ως κριτική φίλη. Σχεδιάστηκε, λοιπόν, και υλοποιήθηκε μια έρευνα δράσης με σκοπό την αναστοχαστική, κριτική προσέγγιση πρακτικών με κοινή θεματολογία που υλοποιήθηκαν σε δυο σχολικές τάξεις υπό την οπτική των εκπαιδευτικών/ερευνητριών. Ας σημειωθεί ότι μια έρευνα δράσης είναι διακριτή βάσει του σκοπού της, προσδιορίζεται με βάση τη συνεργασία και τη σχέση ερευνητών/τριών και ερευνώμενων, καθώς και μέσα από κύκλους σχεδιασμών, εφαρμογών, βελτιώσεων και επανεφαρμογών (Robson, 2007). Πράγματι το ιδιαίτερο πλαίσιο λειτουργίας των εκπαιδευτικών μονάδων πρόσφερε την ευκαιρία για αναστοχασμό και διαρκείς επανασχεδιασμούς προκειμένου να υλοποιηθεί το πρόγραμμα. Οι δράσεις επιλέχθηκαν με βάση τη θεματολογία τους και κατά περίπτωση δόθηκε έμφαση στον βιωματικό χαρακτήρα πολύ περισσότερο στη δια ζώσης εκπαίδευση και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η ανεύρεση πηγών, η συλλογή δεδομένων, η επεξεργασία τους και η παρουσίασή τους, καθώς και η καλλιέργεια ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών σε εξ αποστάσεως πλαίσιο. Οι δραστηριότητες συχνά έκλειναν με αναστοχασμό των συμμετεχόντων και άτυπη αξιολόγηση με σχόλια και εντυπώσεις. Αυτά οδηγούσαν κάθε φορά σε επαναπροσδιορισμό και περαιτέρω εξέλιξη των δραστηριοτήτων. Συγκεντρώθηκαν δουλειές των μαθητών/τριών, αξιοποιήθηκαν καταγραφές των εκπαιδευτικών και σχόλια της κριτικής φίλης.

Η εφαρμογή της δράσης στο 152^ο Δ. Σ. Αθηνών

Ως αφορμή οι μαθητές/τριες άκουσαν στο πλαίσιο μιας τηλεδιάσκεψης και παρακολούθησαν βίντεο με τον ύμνο της ΕΕ, καθώς επίσης μελέτησαν μια σχετική πηγή με πληροφορίες για τον ύμνο.

- <https://www.youtube.com/watch?v=9SsbZKZLBs4&t=30s> (βίντεο)
- https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/anthem_el (πηγή)

Αξιοποιήθηκαν επίσης παιχνίδια προκειμένου με ευχάριστο τρόπο να εξοικειωθούν με πληροφορίες που αφορούν τα κράτη μέλη της ΕΕ.

- https://europa.eu/learning-corner/the-eu-whats-it-all-about_el
- https://europa.eu/learning-corner/lets-explore-europe_el

Παρακολούθησαν βίντεο με τις σημαίες των κρατών μελών της ΕΕ.

- <https://www.youtube.com/watch?v=EkWQwEoOLVU> (βίντεο)

Μελέτησαν βίντεο και συζήτησαν σχετικά με την εξέλιξη της ΕΕ, τον αριθμό των κρατών μελών από την ίδρυσή της ως σήμερα, καθώς και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν κάποιες χώρες για να γίνουν κράτη μέλη με αφορμή τις παρακάτω πηγές:

- https://www.youtube.com/watch?v=73SJEsrQ_S4 (βίντεο)
- https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_el (πηγή)

Οι μαθητές/τριες έφτιαξαν χάρτες της ΕΕ αξιοποιώντας το mapchart (<https://mapchart.net/europe.html>), ένα ελεύθερα προσβάσιμο λογισμικό με το οποίο εύκολα μπορούν να δημιουργηθούν χάρτες. Δόθηκε από την εκπαιδευτικό ένα παράδειγμα δημιουργίας χάρτη της Ελλάδας και στη συνέχεια οι μαθητές/τριες δημιούργησαν τους δικούς τους χάρτες της ΕΕ.

Στην e-me δημιουργήθηκαν και αξιοποιήθηκαν κρυπτόλεξα και αντιστοιχήσεις με τα κράτη μέλη της ΕΕ, μνημεία και χαρακτηριστικά στοιχεία του πολιτισμού τους.



Εικόνα 1: Δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν από το Ε1 εξ αποστάσεως

Η σύνθεση της εικόνας έχει γίνει στο <https://www.canva.com/>

Δια ζώσης πια, οι μαθητές/τριες συγκέντρωσαν χωρισμένοι/ες σε ομάδες πληροφορίες για τα κράτη μέλη της ΕΕ, τις οποίες οργάνωσαν και παρουσίασαν στην ολομέλεια.

Έφτιαξαν ακροστοιχίδες με τις λέξεις Ελλάδα – Ευρώπη και κοινές αξίες όπως η δημοκρατία, ελευθερία, η αλληλεγγύη, η δικαιοσύνη.

Επιπλέον, μελετήθηκε και συζητήθηκε το υλικό «Έχω, Έχεις, Έχει... Όλοι έχουμε δικαιώματα!» από τον Συνήγορο του Παιδιού, καθώς και τα δικαιώματα του παιδιού σε εικονογραφημένη μορφή.

- https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/affisa_paidiadimotikou_tel.pdf
- http://www.living-democracy.com/pdf/el/V5/V05_P03_04.pdf

Μέσα από τεχνικές Εκπαιδευτικού δράματος διερευνήσαμε το θέμα των δικαιωμάτων των παιδιών στην καθημερινή ζωή, κυρίως όμως θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο με αφορμή και την εξΑΕ.

Οι μαθητές/τριες ήρθαν σε επαφή με το Δημοτικό Σχολείο Ψιμολόφου στην Κύπρο και την εκπαιδευτικό της Ε΄τάξης.

Τέλος, δημιουργήθηκε ταμπλό με εργασίες σε κεντρικό χώρο του σχολείου, αξιοποιήθηκαν η ιστοσελίδα του σχολείου και σελίδες του έργου και του σχολείου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στο πλαίσιο διάχυσης πρακτικών του προγράμματος (Εικόνα 2).



Εικόνα 2: Δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν από το Ε1 δια ζώσης
Η σύνθεση της εικόνας έχει γίνει στο <https://www.canva.com/>

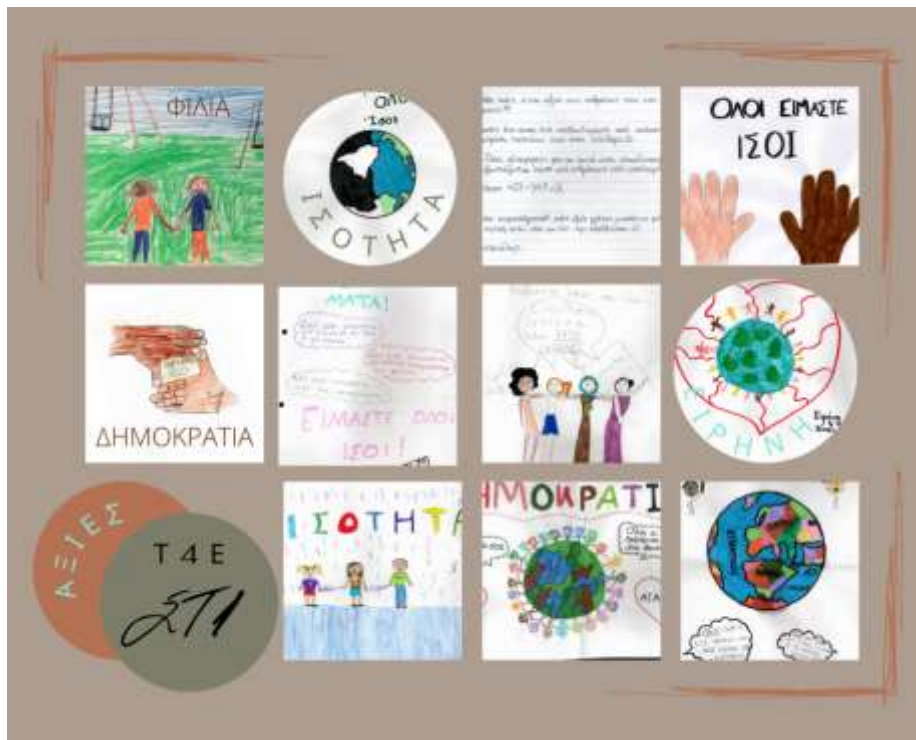
Η εφαρμογή της δράσης στο 4^ο Δ. Σ. Πεύκης

Αρχικά οι μαθητές εξ αποστάσεως και μέσα από καταγισμό ιδεών διατύπωσαν τις απόψεις τους για αξίες και ιδιαίτερα για έναν ορισμό της δημοκρατίας οι οποίες καταγράφηκαν και έμειναν ως σημείο αναφοράς και αναστοχασμού σε επόμενες δραστηριότητες (Εικόνα 3).



Εικόνα 3: Καταγισμός ιδεών από τους μαθητές του ΣΤ1
Η εικόνα έχει δημιουργηθεί στο <https://www.canva.com/>

Μία μαθήτρια έφτιαξε μια παρουσίαση με θέμα τη δημοκρατία και άλλοι μαθητές ζωγράρισαν για τη δημοκρατία με τον δικό τους τρόπο. Ακολούθησε συζήτηση για τις δημοκρατικές αξίες, τα παιδιά τις απεικόνισαν με τον δικό τους τρόπο, τις παρουσίασαν και έφεραν στην εικονική τάξη αποφθέγματα από γνωστούς Έλληνες σχετικά με τη δημοκρατία (Εικόνα 4).



Εικόνα 4: Δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν από το ΣΤ1 εξ αποστάσεως
Η σύνθεση της εικόνας έχει γίνει στο <https://www.canva.com/>

Στη συνέχεια, αφιερώθηκαν δύο διδακτικές ώρες για [τη Γαλλική Επανάσταση και τα ανθρώπινα δικαιώματα](#).

Μία μαθήτρια παρουσίασε [τα δικαιώματα των παιδιών](#) και μελετήθηκε η [Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού](#) της UNICEF. Κάθε μαθητής παρέλαβε σε εκτυπωμένη μορφή τα δικαιώματα των παιδιών, τα οποία συζητήθηκαν και σχολιάστηκαν αναλυτικά.

Επιπλέον, οι μαθητές χωρίστηκαν σε δύο ομάδες και δημιούργησαν [αφίσες](#) με συνθήματα που αφορούσαν τα δικαιώματα των παιδιών.

Τέλος, οι μαθητές/τριες ήρθαν σε επαφή με το Σχολείο Lauttasaaren yhteiskoulou στη Φιλανδία.

Συζήτηση - συμπεράσματα

Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια μορφή εκπαίδευσης με δημοκρατικά χαρακτηριστικά που εστιάζει στην πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση για όλους (Λιοναράκης, Μανούσου, Χαρτοφύλακα, Παπαδημητρίου, & Ιωακειμίδου, 2020).

Η εκπαίδευση που προωθεί τις αξίες αποτελεί ζητούμενο και για τους πολίτες της ΕΕ (European Commission, 2019). Λειτουργώντας ρητά σε μεταγνωστικό επίπεδο η ΑεξΑΕ μπορεί να αποτελέσει και ένα βιωματικό πλαίσιο καλλιέργειας των αξιών αυτών. Η ανταπόκριση στις ιδιαίτερες ανάγκες ομάδων πληθυσμού διαφοροποιημένες από τους/τις φοιτητές/τριες σε συμβατικά ιδρύματα, η ΑεξΑΕ μετασχηματίζει σε πράξη και δίνει το παράδειγμα πως η εκπαίδευση με ευέλικτο τρόπο μπορεί να προσαρμόζεται

Η υλοποίηση του προγράμματος Teachers4Europe έρχεται να προστεθεί στις εφαρμογές εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν σε πλαίσιο μιας ιδιάζουσας μεικτής εξΑΕ εν μέσω πανδημίας (Ιωακειμίδου κ.ά., 2021), εστιάζοντας, τουλάχιστον στο πλαίσιο του συγκεκριμένου άρθρου, στη σύνδεση μέσω κατάλληλα επιλεγμένων και προσαρμοσμένων ανάλογα δραστηριοτήτων σε ένα ιδιότυπο μεικτό μοντέλο εκπαίδευσης συνδυασμού δια ζώσης και εξΑΕ.

Αυτή η σύνδεση αποτελεί στην ουσία απάντηση και στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα του παρόντος άρθρου, πρακτικά η σύνδεση δια ζώσης και εξΑΕ μπορεί να συμβεί όταν η διερεύνηση των θεμάτων που προσεγγίζονται δε διακόπτεται, αλλά συνεχίζεται δομώντας εναλλακτικές διαδρομές και ευκαιρίες μάθησης με αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων.

Σε ό,τι αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα φαίνεται πως τα θέματα διερευνώνται μέσω δραστηριοτήτων που προσαρμόζονται ανάλογα για δια ζώσης ή εξΑΕ, για σύγχρονη ή ασύγχρονη εξΑΕ στοχεύοντας όμως στα ίδια προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και λειτουργώντας αμοιβαία συμπληρωματικά, οι μεν προς τις δε και αντίστροφα.

Μελλοντικές έρευνες μπορεί να προχωρήσουν σε βάθος και να αναδείξουν ποιοτικά χαρακτηριστικά δεξιοτήτων που τις καθιστούν κατάλληλες για εξ αποστάσεως ή συμβατική εκπαίδευση, για μεικτά ή ακόμα και για κάθε μοντέλο εκπαίδευσης. Επιπλέον, έχει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον να ερευνηθούν οι προϋποθέσεις ομαλής μετάβασης από τη δια ζώσης στην εξΑ(Σ)Ε σε περίπτωση ανάγκης και όχι μόνο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αρμακόλας, Σ., Παναγιωτακόπουλος, Χ., & Φραγκούλης, Ι. (2019). Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός της τηλεδιάσκεψης με χρήση και αξιοποίηση συμμετοχικών – βιωματικών τεχνικών. Στο Α. Λιοαράκης, Μανουσού, Ε., Ιοακίμιδου, Β., Νιारी, Μ., Αγγελί, Α., Σφακιωτάκη, Κ., & Κουτσεκλίδου, Β. (Επιμ.), *Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου για την Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση «Διαμορφώνοντας από Κοινού το Μέλλον της Εκπαίδευσης», Αθήνα, 22-24 Νοεμβρίου*, 10(2Α), 140-149. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/2326/2632>
- Armakolas, S., Panagiotakopoulos, C. & Karatrantou, A. (2018). Teleconference in Support of Autonomous Learning. *European Journal of Open, Distance and e-Learning*, 21(2), 27-43. Retrieved on 25 August, 2021 from <https://sciendo.com/issue/EURODL/21/2>.
- Barret, M., de BivarBlack, L., Byram, M., Faltyn, Gudmundson, L., van't Land, H., Lenz, C., Mompoin-Gaillard, P., Popovic, M., Rus, C., Sala, S., Voskresenskaya, N., & Zgaga, P. (nd). *Reference Framework of Competences for Democratic Culture*. Council of Europe. Retrieved on 6 September, 2021 from <https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-1-8573-co/16807bc66c>
- Bronwyn, E.W., Taylor, R., Atkins, R., & Johnston, M. (2018). Pedagogies for active citizenship: Learning through affective and cognitive domains for deeper democratic engagement. *Teaching and Teacher Education*, 75, 259-267. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X17318589?via%3Dihub>
- Βασάλα, Π. (2005). Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές* (σσ. 53-80). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Cleveland-Innes, M., & Wilton, D. (2018). *Guide to Blended Learning*. British Columbia: Commonwealth of Learning. Retrieved on 25 August, 2021 from http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/3095/2018_Cleveland-Innes-Wilton_Guide-to-Blended-Learning.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- European Commission (2019). *Key Competences for Lifelong Learning*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved on 6 September, 2021 from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.
- Fuller, L. (2021). Negotiating a New Blend in Blended Learning: Research Roots. *Inquiry: The Journal of the Virginia Community Colleges*, 24(1), 1-20. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1298158.pdf>.
- Hope, M. (2012). Becoming citizens through school experience: A case study of democracy in practice. *International Journal of Progressive Education*, 8(3), 94-108. Retrieved on 6 September, 2021 from <https://ijpe.inased.org/makale/2524>
- Ιωακειμίδου, Β., Βλαχοστέργιου, Κ., Σούρρας, Θ., Λιόπα, Ν., Κοκκινιά, Θ., Σούλα, Ε., & Τσαλαμπάκου, Φ. (2021). Εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση και ψηφιακή αφήγηση: η υλοποίηση εν μέσω πανδημίας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα τη συμπερίληψη. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και εκπαιδευτική τεχνολογία*, 17(1), 76-101. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/issue/archive>.
- Κελενίδου, Π., Αντωνίου, Π., & Παπαδάκης, Σ. (2017). Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Συστηματική ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφία. Στο Α. Λιοναράκης, Σ. Ιωακειμίδου, Μ. Νιάρη, Γ. Μανούσου, Τ. Χαρτοφύλακα, Σ. Παπαδημητρίου, & Α. Αποστολίδου (Επιμ.), *Πρακτικά 9^{ου} Συνεδρίου για την Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση «Ο Σχεδιασμός της Μάθησης», Αθήνα, 23-26 Νοεμβρίου*, 2(Α), 168-184. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/1141/1301>.
- Laurillard, D. (2002). *Rethinking University Teaching: a conversational framework for the effective use of learning technologies*. 2nd edition. London: Routledge.
- Laurillard, D. (2012). *Teaching as a design science*. Abingdon, Oxon. London: Routledge.
- Λιοναράκης, Α., Μανούσου, Γ., Χαρτοφύλακα, Τ., Παπαδημητρίου, Σ., & Ιωακειμίδου, Σ. (2020). Διακήρυξη για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και εκπαιδευτική τεχνολογία*, 16(1), 4-8. Ανακτήθηκε στις

- 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/23741/19868>.
- Μανούσου, Ε., Κοντογεωργάκου, Β., Γεωργιάδη, Ε., & Κόκκαλη, Α. (2017). Παιδαγωγικό υλικό στην σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μελέτη Περίπτωσης: το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό Κέντρο της Βικτώρια στην Αυστραλία. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και εκπαιδευτική τεχνολογία*, 13(1), 5-25. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/13912>.
- Μανούσου, Ε., Χαρτοφύλακα, Τ., Ιωακειμίδου, Β., Παπαδημητρίου, Σ., & Καραγιάννη, Ε. (2020). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, βασικές αρχές και εφαρμογές. Στο Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (MOOC): «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση». Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από https://drive.google.com/file/d/1dpqRk8_VI7tJDa3isBeQjm93uCmVf0mP/view.
- OECD (2005). *Definition and selection of competencies executive summary*. Retrieved on 24 August, 2021 from <https://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα το πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ross, A. (2012). Editorial: Education for Active Citizenship: Practices, Policies, Promises. *International Journal of Progressive Education*, 8(3), 7-14. Retrieved on 6 September, 2021 from https://ijpe.inased.org/makale_indir/2518.
- Σταμέλος, Γ., & Βασιλόπουλος, Α. (2013). *Πολιτικές Δια Βίου Μάθησης στο Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης: Η Ελληνική περίπτωση*. Αθήνα: Διόνικος.
- Συντιγάκη, Α., Φούντζουλας, Γ., Μανούσου, Ε., & Κουτσούμπα, Μ. (2019). Δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού ασύγχρονης εξ αποστάσεως πολυμορφικής εκπαίδευσης για τη διδασκαλία ελληνικού παραδοσιακού χορού σε αρχάριους ενήλικες. Στο Α. Lioarakis, Manousou, Ε., Ioakimidou, V., Niari, M., Angeli, A., Sfakiotaki, K., & Koutzeklidou, V. (Επιμ.), *Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου για την Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση «Διαμορφώνοντας από Κοινού το Μέλλον της Εκπαίδευσης»*, Αθήνα, 22-24 Νοεμβρίου, 10(1Α), 214-226. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/2341/2752>.
- Φιλιππούσης, Γ., & Αναστασιάδης, Π. (2019). Η Τηλεδιάσχεση στο Δημοτικό Σχολείο: Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Εποικοδομητικής Διδακτικής Προσέγγισης με έμφαση στην Κοινωνική Παρουσία. Στο Α. Lioarakis, Manousou, Ε., Ioakimidou, V., Niari, M., Angeli, A., Sfakiotaki, K., & Koutzeklidou, V. (Επιμ.), *Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου για την Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση «Διαμορφώνοντας από Κοινού το Μέλλον της Εκπαίδευσης»*, Αθήνα, 22-24 Νοεμβρίου, 10(3Α), 106-119. Ανακτήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου, 2021 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/2355/2566>.